

vinkin paikalliseen. Maakuntatasolta esiin nostetaan muun muassa MAL-sopimukset eli maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimukset. Näissä sopimuksissa kunnat sopivat valtion kanssa esimerkiksi asuntorakentamisen määrätavoitteista tai laajoista liikennehankkeista, jotka ulottuvat yli kuntarajojen. Toimittajat haluavat nostaa MAL-sopimukset esille kirjassa, koska ne ohjaavat juuri niitä rakennus- ja kehityshankkeita, jotka nakertavat ja uhkaavat kaupunkiluontoa, mutta jotka usein jäävät vähälle huomiolle tai niiden vaikutus sivuutetaan julkisessa keskustelussa. Kirjan mukaan MAL-sopimuksissa sovittuja rakentamisen ja aluekehittämisen tavoitteita on kaupunkien liki pakko noudattaa, eikä kansalaisten vaikuttamiselle jää juurikaan tilaa.

Suunnittelukäytänteiden ja yhteiskunnallisten ajureiden lisäksi kirja antaa kattavan kuvan myös siitä, miten luonto ja luonnonympäristöt olleet ja mukautuneet kaupunkimaisessa ympäristössä historian saatossa. Esiin nostetaan muun muassa puistojen rooli ja piirteet aikojen kuluessa. Lisäksi koska kirja keskittyy pääosin Helsinkiin, on merellisyys ja ranta-alueet merkittävässä roolissa kaupunkiluonnosta puhuttaessa. Kaupunkiluontoa ei siis voida katsoa kapeasti vain puistoiksi ja lähimetsiksi.

Kun toimittajien taustoittamisen jälkeen pääsevät ääneen kymmenen tarinan kirjoittajaa, pääsee kirja, ja lukija, konkretian ja aitojen kokemusten äärelle. Tarinoissa välittyy kohtaamisesta kaupunkiluonnosta elämykset ja moniaistisuus. Tarinoissa muun muassa kerrotaan kuinka lapset leikkivät ja kokevat osana kaupunkiluontoa ja kaupunkiluonnossa – luonnossa ja sen kanssa. Lisäksi tarinoissa tuodaan esiin konkreettisia kertomuksia aktiivisista asukkaista ja heidän toimistaan. Osa tällaisista tarinoista on kuin päiväkirjojen kertomaa siitä, kuinka vaikuttamishankkeet ovat edenneet käytännössä.

Kirjassa on runsaasti relevanttia ja autenttista kuvitusta tapahtumista ja aktiviteeteistä sekä ennen kaikkea kaupunkiluonnosta. Juuri luonnon kuvaaminen valokuvien voimin ja visuaalisin merkityksin tekee kirjasta sekä jollain tapaa konkreettisen ja lähestyttävämmän että

kutsuvamman. Ilman tällaista kuvitusta kirjan sanoma ei saavuttaisi niin hyvin lukijaa. Kuvitusta valitessa on kivasti käytetty myös ylhäältä ilmasta otettua kuvaa, joka luo karttamaisen tunteen kuvitukseen, silti visuaaliselle tyylille uskolliseen tapaan.

Koska kirja käsittelee pääosin Helsinkiä, mutta kirja on tarkoitettu kansalliseen levitykseen, ovat toimittajat tehneet hyvän ratkaisun avaamalla kirjassa esitettävien alueiden tai kaupunginosien erityispiirteitä ja antamalla tapausesimerkkejä niin rakennus- kuin aktivismihankkeista kaupunginosissa. Samaan tapaan tällaisilla tarinoiden väleihin sijoitetuilla selitetään myös Helsingin kaupungin nimettyjä kaupunkiluonnosta vaalimisen hankkeita ja strategioita, kuten esimerkiksi Vihersormet. Jos asetet kämmenen sormet harallaan Helsingin kaupungin kartan päälle, huomaat, että sormet noudattavat säteittäin lähteviä viherkäytäviä tai vihreiden alueiden ketjuja.

Kirjan toimittajien ote ja tyyli on kärjistävä, kriittinen ja nykyisiä käytänteitä haastava. Kymmenen asukas- ja asukasaktiivitarinaa kaupunkiluonnosta luo katselu- ja kosketuspinnan yksilöiden kokemuksiin luonnosta kaupungissa (ja kaupungista luonnossa) sekä asumiseen sen kanssa. Toimittajien väli- ja johdantokappaleet ovat sen sijaan ikään kuin kurkistuksia pinnan alle: mitä yhteiskunnallisia, taloudellisia ja hallinnollisia rakenteita kaupunkien suunnittelun ja kehittämisen taustalla on? Kymmenen tarinaa kertoo aktiivisten kaupunkiluonnosta puolestapuhujien kokemuksista tämän pinnanalaisen koneiston kanssa toimimisesta. Tämä teos kertoo kaupunkiluonnosta puolesta puhujien tarinaa. Pääviesti on se, että kestävä kehitys tavoitteet siirtyvät verkkaisesti kaupunkien suunnitteluun ja kehittämiseen sekä niiden parissa työskentelevien käytäntöihin ja työskentelyyn.

PETTERI MUUKKONEN
*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*

Kotitarpeesta modernin tuotannon tarpeisiin – elänteollisuuden kulttuurihistoriallista tarkastelua

KAARLENKASKI, TAIJA & LATVA, OTTO (2022; toim.) *Tunteva tuote – Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?* 382 s. Vastapaino, Tampere.

Nykymuotoisen eläintuotannon ekologista ja eettistä kestämyttömyyttä on jo tutkittu ja siitä on tuotettu tilastotietoa. Myös tahtoa asian pohtimiseen alkaa jo olla, ja keskustelu eläinten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa vilkastuu koko ajan. Toimittajat Taija Kaarlenkaski ja Otto Latva huomauttavat, että eläintuotannosta käytävä keskustelu on pitkään ollut historiatonta ja se, miten tällaiseen tuotantomalliin on päädytty, on jäänyt hämärän peittoon. Tähän ongelmaan *Tunteva tuote – Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?* pureutuu.

Kirja käy läpi suomalaisen eläintuotannon historiaa tehden ymmärrettäväksi sen nykypiirteitä. Se tuo ansiokkaasti esiin taustalle ja syrjään jääneitä toimijoita kuten eläimiä itseään, ja purkaa toimijuuksia, joita on ymmärretty liian kapeasti, kuten tilallisten osaa ja asemaa tuotannon teollistumisessa. Moni kirjoittaja nostaa historiasta esille ilmiöitä, jotka ensilukemalta vaikuttavat jääneen taakse, mutta tarkemmin ajateltuna ovat yhä läsnä kulttuurissamme ja yhteiskunnassamme. Taina Syrjämaa esimerkiksi käsittelee erityisesti tuotantoeläimiin ja eläinperäisiin tuotteisiin liittyviä näyttelyitä 1800-luvun lopulla ja kytkee niiden palkitsemis- ja erottautumiskulttuurin markkinatalouden kehittymiseen. Vaikka tämän päivän voipaketista puuttuvat maailmannäyttelyjen mitalisijat, tavoittelemme edelleen menes-

tystä kilpailemalla ja esittelemällä eläimiä. Ate Tervosen nostaa tähän liittyen keskusteluun kirjassa valitettavan vähälle jäävän näkökulman lemmikki- ja kumppanieläinten asemasta tuotteina. Tervosen tarkastelussa ovat erityisesti rotukoirat, jotka ovat tuotantoeläinten lailla ihmisen halujen ja toiveiden kohteita, ostettavia tuotteita ja omaisuutta. Koirien jalostus keskittyy puhdasrotuisuuteen. Sellaiset ihmisyyden piirteet, jotka uskoimme jättäneemme taaksemme toisen maailmansodan jälkeen, eivät siis vain nosta päätään uuden äärioikeistoliikehännän mukana, vaan ovat eläneet ja voineet koko ajan hyvin kontekstissa, jossa niitä ei tunnusteta: koirien äärimmäisen pitkälle viedyssä rodunjalostuksessa.

Vaikka kirja asettuu toisten eläinten puolelle, useat luvut valottavat sitä, miten erilaiset siirtymät eivät ole aina edistäneet myöskään ihmisten hyvinvointia. Marja Jalava kirjoittaa lihan syönnin edistämisestä 1900-luvun alkupuolen Suomessa ja toteaa, että lihan syönnin voimakas kasvu tähän aikaan ei tapahtunut itsestään vaan kyseessä oli sarja päämäärätietoisia toimia, joiden avulla suomalaisista ”alettii kasvattaa lihansyöjiä”. Samalla kun muista eläimistä jalostettiin tehokkaammin hyödynnettävissä olevia ja edustuskelpoisempia yksilöitä, suomalaisista ihmisistä haluttiin jalostaa ajan uskomuksen mukaan lihan syönnin avulla älykkäämpää rotua. Jalava nostaa esille, että kotitarvekasvatuksella elävät suomalaiset usein vastustivat siirtymistä yhä tehokkaampaan tuotantoon. Modernisoituvan maatalouden tuottamat ja sen ehdoilla toimivat eläin- ja ihmishenkilöt kietoutuvat kirjan teksteissä oivaltavasti ja kahtiajakoja purkaen yhteen. Taija Kaarlenkaski käsittelee eläintuotannossa alin omaa lisääntyvää teknologiaa monilajisena oppimista sopeutumisprosessina. Uudet lypsykoneet ovat haasteita niin lehmille kuin ihmisille. Kuten Jalava, Kaarlenkaski sijoittaa ihmisen tuotantoeläinten rinnalle samaan oppimistilanteeseen ja monipuolistaa perinteistä ajattelua ihmisestä toimijana ja toisista eläimistä toiminnan kohteina.

Tiina Ollila ottaa esille tuotantoeläimen elämän päätepiirteen ja kirjoittaa teurastuksesta tarkastellen oppaita ja ohjeita, joita alan ammattinharjoittajille on tarjolla. Sanna Karhu kirjoittaa puolestaan teurastamoihin kytkeytyvistä aktivismin muodoista, jotka pyrkivät tekemään näkyväksi sen, mitä teurastamo paikkana häivyttää. Kuten maatalous ja eläintenhoito myös teurastus on siirtynyt takapihoilta ja pientiloilta keskitettyihin isoihin laitoksiin. Ollila ja Karhu tuovat molemmat esille, minkälaisia etäännyttämisen muotoja massamääräiseen teurastustoimintaan liittyy – paitsi ulkopuolisten ihmisten myös teurastamon työntekijöiden suojelemiseksi. Tämä vaihe tuntevan tuotteen elinkaarta tuo ehkä selkeimmin esille eläintuotantoon liittyvän hyvinvointipuheen riittämättömyyden ja ristiriitaisuuden. Tuntevista ihmisistä tulee osa koneistoa, jossa heitä ohjeistetaan yhä aikaa ottamaan huomioon käsittelemänsä tuntevan toisen eläimen hyvinvointi ja samaan aikaan tarjotaan keinoja etäännyttä itsestään saman koneiston tuntevana

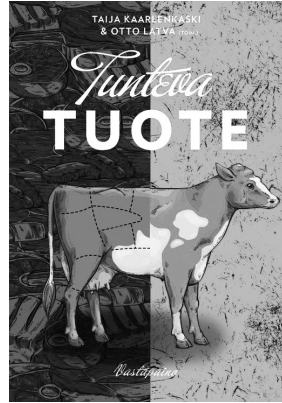
osana, jotta heidän oma hyvinvointinsa takaisi tuotannon jatkumisen.

Annika Lonkilan teksti jalostusteknologioista ja niiden kytkeytymisestä eläinten hyvinvoinnin edistämiseen asettaa niin ikään hyvinvointipuheen kriittiseen valoon: tuotantoeläinten hyvinvoinnin parantaminen tapahtuu lähes aina olemassa olevien tuotantorakenteiden puitteissa ja toteutuu siten vain siinä määrin, ettei se horjuta näiden rakenteiden olemassaoloa. Hyvinvointidiskurssit eivät kykene purkamaan liitoksistaan natisevaa eläintuotantokoneistoa. Lonkila peräänkuuluttaa monilajisten suhteiden uudelleen kuvittelua ihmisten ja tuotantoeläinten välille sen sijaan, että paikkaamme yhä uusilla teknologioilla ja hyvinvointipuheella vanhoja suhteita.

Kirjan antia tulevaisuuden kuvittelun näkökulmasta on useassa luvussa tapahtuva yksinkertaistettujen käsitysten ja tarinoiden purkaminen. Liisa Kaski ja Otto Latva kuvaavat turkistarhauksen historiaa kartoittamalla siirtymää kotitarvemetsästyksestä urheilumetsästyksen ja siitä turkiseläinten kasvatukseen, jolloin turkiseläin siirtyi metsänhaltijalta ihmisen omaisuudeksi. Tämä näennäisesti suoraviivainen polku avataan kuvaamalla niitä poukkoilevia ajatuksia luonnon ja lajiston suojelemisesta, jotka kulloin oikeuttivat nykynäkökulmasta ajatellen mitä ihmeellisimpiä missioita. Ristiriitaisen arvotusten polkuja avaa myös Eeva Nikkilä luvussaan, jossa hän tarkastelee kotieläintuotannon historiaa omavaraisuuden aikaan 1800-luvun lopulla. Eläimillä oli hyötyarvojen lisäksi myös arvoa yksilöinä, osana jaettuina elämäntarinoita ja kohtaloita. Erilaiset ristiriitaisetkin arvotukset olivat olemassa yhtä aikaa, koska arkea jaettiin lähellä ja päivittäin, tekemällä asioita toisten eläinten kanssa yhdessä.

Nykyhetkestäkin on mahdollista löytää ilmiöitä, jotka mahdollistavat ihmisten ja toisten eläinten suhteiden välisten ristiriitojen pohtimista yhteiskunnassa. Nora Schuurman ja Juha Kotilainen käyvät läpi hevosenlihaskandaalia seurannutta yhteiskunnallista keskustelua 2000-luvun Iso-Britanniassa. Tuolloin ineshampurilaisten pihveistä löytyi hevosen DNA:ta ja paljastui, että nautanlihana myyty tuote sisälsikin huomattavasti myös hevosen lihaa. Vastaavanlaisia esimerkkejä eläimistä, jotka häilyvät hankalasti kategorioiden välillä, on helppo löytää Suomestakin. Mitä citykaneille tulisi tehdä? Kun lemmikkikani karkaa ja villiintyy luontoon, monenko sukupolven jälkeen se siirtyy luonnonvaraisen eläimen kategoriaan? Siirtyykö se tulokaslajiksi vai vieraslajiksi?

Sami Torssonen käsitteellistää ihmisten ja tuotantoeläinten suhteita sympaattisuuden ja pääoman kautta. Tällaisissa suhteissa ovat yhtä aikaa läsnä kilpailu ja vaatimus tehokkuudesta sekä sääli ja myötätunto. Torssonen kaihtaa termiä ”tuotantoeläin” ja korvaa sen termillä ”voittoeläin”. Tällä tavalla hän kohdistaa keskustelun nimenomaan pääomaan ja siihen, miten tuntevana pääomana toimivien eläinten kohtaloita eivät määritä inhimilliset päämäärät vaan pääoma. Outimajja Ha-

kalan käsittelemä aineisto nautojen kuvista tukee Torsosen ajatusta sympaattisuuden ja pääoman kietoutumisesta: toinen eläin, Hakalan tekstissä nauta, voi saavuttaa miltei itseisarvoisen aseman ja tulla kuvatuksi yksilönä vain, jos hän täyttää erityisen hyvin pääomatarkoituksensa.

Markus Vinnari ja Visa Heinonen pohtivat suomalaisia yritysviestintää tarkastelemalla muun muassa Valion vastuullisuusraportteja ja mainoselokuvia. Vaikka näissä dokumenteissa eläinten toimijuus ja hyvinvointi on noussut esiin, on yritysmaailman toiminta tässä suhteessa edelleen reaktiivista ja eläinkuvasto voimakkaan symbolista ja irti todellisen eläintuotannon kuvastosta. Heidi Kurvisen ja Niina Kuorikosken tarkastelu suomalaisen eläinaktivismin lähihistoriasta sekä Pinja Mustajoen käsittelemät aktivistien kuvaamat videot eläintiloilta kertovat molemmat niin ikään siitä, että olemme pitkälle erilaisten kuvallisten representaatioiden ja niistä syntyvien mielikuvien varassa, kun yritämme miettiä, minkälaista tulevaisuutta eläinten kanssa voidaan ja tulisi rakentaa.

Kurvinen ja Kuorikoski toteavat, että yksittäisten, yksilöinä laajemmin tunnistettavien turkiseläinten tarinat eläinten turvakodeissa ovat edesauttaneet laajemman yleisön ymmärrystä eläinten asemasta yhteiskunnassa. Mustajoki korostaa sitä, että nykyään elävän tuotantoeläimen kohtaaminen on mahdollista vain harvoille – toisin kuin kirjan historiallisen perspektiivin alkupäässä 1800-luvun lopulla. Kirjoittajat tuovat kautta kirjan esiin myös sitä, että yhä kauemmas karkaavat tuotantoeläimet ja eläinyksilöiden kohtaamisen muuttuminen vaikeaksi tai harvinaiseksi ei ole ollut helppoa myöskään tilallisille itselleen.

Tästä voidaan siirtyä siihen kuiluun, josta kirjan esipuheessa on pitkälti kyse: tiedon ja toiminnan välillä vallitsee epäsuhta. Kuten Torssonen tuo luvussaan esiin, ylivoimainen enemmistö eurooppalaisista toivoo parannuksia tehotuotettavien eläinten asemaan ja kohteluun. Samaan aikaan näitä muutoksia ajavien järjestöjen ja puolueiden kannatus on vaatimatonta ja kansalaisten arkikäyttäytymisen muutokset eivät nekään ole linjassa muutostoiveiden kanssa. Kyseessä on varsin tuttu ilmiö, joka arjen tasolla estää meitä esimerkiksi syömästä terveellisemmin tai harrastamasta liikuntaa enemmän, vaikka tiedämme näiden valintojen suorat hyödyt itsellemme. Tutkimusten perusteella tiedetään, että pelkkä tiedon lisääntyminen ei yleensä riitä muuttamaan toimintaa: tiedon ja yksilöön kohdistuvan kontrollin sijaan toimivampaa on yhteisöissä ja yhteiskunnissa kehitettävä välittämisen ja jaetun huolenpidon kulttuuri.

Tunteva tuote olisi voinut tarkastella useampia eläinlajeja ja laajentaa ymmärrystä siitä, miten myös muita kuin tuotantoeläimiä käsitellään tuotteina. Teos onnistuu silti tuomaan kulttuurihistoriallisen tarkastelun kautta kerroksia, kompleksisuutta ja myös inhimillisyyttä aiheeseen, joka usein polarisoituu ja kutsuu ympärilleen vihaa ja katkeruutta. Lukujen tarkastelukulmat täydentävät toisiaan ja kirjaa kantavat monet jaetut juonteet ja lopulta ajatus uusista liittolaisuuksista, mielikuvituksesta ja toivosta.

PAULIINA RAUTIO

*Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta,
Oulun yliopisto*

Monipuolista tutkimusta suomalaisesta asutuskolonialismista Pohjois-Amerikassa

ANDERSSON, RANI-HENRIK & LAHTI, JANNE (2022; toim.) *Finnish settler colonialism in North America: Rethinking Finnish experiences in transnational spaces*, 316 s. Helsinki University Press, Helsinki.

Suomalaisten suhde kolonialismiin on viimeisten 15 vuoden aikana kirvoittanut kasvavissa määrin sekä tutkimusta että julkista keskustelua. Aihepiirin tutkimus oli aiemmin pitkälti kirjallisuuden- ja kulttuurintutkijoiden alaa Suomessa, mutta viime vuosina myös historiantutkijat ovat julkaisseet aktiivisesti suomalaisten kolonialistista toimintaa ja ajattelua ruotivia artikkeleita ja kirjoja. Pohjois-Amerikan ja erityisesti Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen tutkimukseen erikoistuneen Rani-Henrik Anderssonin ja (asutus)kolonialismin tutkimukseen suuntautuneen historiantutkija Janne Lahden toimittama kokoomateos *Finnish settler colonialism in America: Rethinking Finnish experiences in transnational spaces* jatkaa tätä tutkimussuuntaa. Tarkastelun kohteena ovat nyt suomalainen asutuskolonialismi Pohjois-Amerikassa sekä siihen kietoutuvat tekstuaaliset

representaatiot. Kuten teoksen toimittajat toteavat, tämä aihe on jäänyt käsittelemättä muissa hiljattain ilmestyneissä suomalaista koloniaalista osallisuutta kartoittavissa tutkimuksissa. *Finnish settler colonialism in America* paikkaa puutetta kymmenellä artikkelilla, joiden kirjoittajakunnassa on sekä samoja että eri tekijöitä kuin muissa viimeaikaisissa suomalaista kolonialismia tarkastelevissa teoksissa. Kirjoittajat edustavat eri tieteenaloja historian ja Pohjois-Amerikan tutkimuksesta kulttuurin-, kirjallisuuden- ja mediatutkimukseen.

Monipuolisessa kokonaisuudessa on annettu tilaa suomalaisen asutuskolonialismin ilmentymille erilaisissa teksteissä ja kartoissa sekä alkuperäiskansojen esineiden keruussa konkreettisen asutustoiminnan lisäksi. Andersson ja Lahti korostavatkin johdannossa kirjan kolmen osion pureutuvan asutuskolonialismin kehityskulun keskeisiin osiin, joiksi he luokittelevat maan halluun oton, identiteetin rakentamisen sekä näitä tukevien kertomusten ja perinnön rakentamisen. Teoksen nimen perusteella lukija ehkä odottaisi vahvempaa painotusta suomalaisten varsinaiseen asutuskolonialistiseen toimintaan Yhdysvalloissa kuin mitä kirja lopulta tarjo-